

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Roodborsttapuit (*Saxicola rubicola*) A276

1. Status:

Niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn.

2. Kenschets

Beschrijving: De roodborsttapuit lijkt sterk op het paapje maar bij de roodborsttapuit ontbreken echter de wenkbrauwstreep en de zwarte keel. De roodborsttapuit is een broedvogel van open gebieden met een ruige vegetatie en verspreide opslag van struiken of bomen. De Nederlandse broedvogels zijn trekvogels en overwinteren tot in Noord-Afrika.

Relatief belang binnen Europa: De roodborsttapuit is een wijdverspreide broedvogel van gematigde en boreale streken in het Palaearctisch gebied. Het is een broedvogel met een ruime verspreiding in vooral West-, Midden- en Zuid-Europa. De Europese populatie (1,4-3,5 miljoen paren in EU-landen, <1% in Nederland) is in de periode 1970-1990 sterk in aantal afgenomen. In 1990-2000 volgde een gedeeltelijk herstel. De Europese populatie is aangemerkt als niet-bedreigd. Nederland ligt aan de noordrand van het verspreidingsgebied in West-Europa. Ondanks geringe aantallen vormt het voorkomen in ons land een belangrijke uitloper van het Europese areaal.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De broedbiotoop van de roodborsttapuit omvat heide-, hoogveengebieden en duinen. Verder is de soort in het zuiden en in mindere mate in het oosten van het land te vinden in kleinschalige extensief beheerde agrarische cultuurlandschappen. Deze landschappen bevatten dan een groot aandeel aan grasland, enig reliëf met bijv. greppels en paaltjes en struiken als uitkijkpost. De nestplaats bevindt zich in heide- en duinbegroeiing op of net boven de grond tussen het struweel. Of, in cultuurland, tussen de overjarige vegetatie van slootkanten en greppels. Het voedsel zoekt de roodborsttapuit tot op enkele honderden meters van het nest, in agrarisch cultuurlandschap vooral in bermen en overhoekjes. De territoriumgrootte is 1-10 ha.

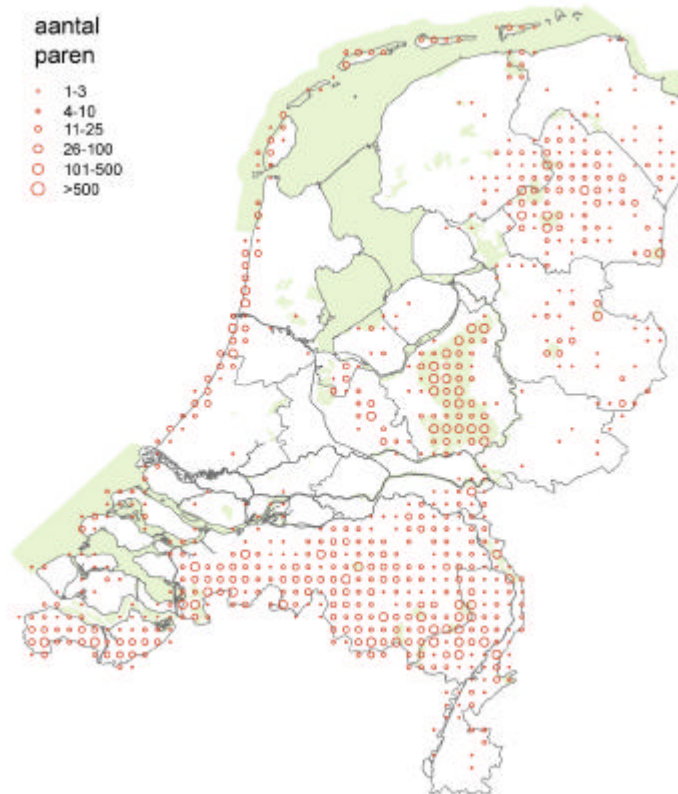
Voedsel: Het voedsel bestaat uit insecten, spinnen en wormen.

Rust: De verstoringsgevoeligheid van de roodborsttapuit is matig groot (verstoring bij < 100 m afstand). De gevoeligheid voor verstoring van het leefgebied is gemiddeld: het is een halfopen landschap. Het effect van verstoring op de populatie is onbekend. Mogelijk is er geen zulk verstoringseffect in heideterreinen, ook als daar intensief gerecreëerd wordt. Ervaringen in gebieden van het Gooi met intensieve recreatie weerspreken dat echter. In tegenstelling tot paapjes, is er bij roodborsttapuiten niet vastgesteld dat in de nabijheid van paden en wegen de dichtheid afneemt. Vooral verstoring door landrecreatie vormt een bedreiging voor de roodborsttapuit.

Minimum omvang duurzame populatie: Vanuit populatie-ecologische optiek zijn voor een duurzame sleutelpopulatie van de roodborsttapuit ten minste 100 paren vereist. Voor een gunstige staat van instandhouding zijn op nationale schaal ten minste 20 sleutelpopulaties vereist (>2.000 paren).

4. Huidig voorkomen

Het zwaartepunt van de verspreiding van de roodborsttapuit ligt op de hogere zandgronden met bolwerken in Drenthe, de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug, de Hollandse duinen, Noord-Brabant, Zeeuws-Vlaanderen en Limburg. Hoge dichtheden van de soort komen voor in heide en hoogveenreservaten, terwijl het cultuurland doorgaans lagere aantallen herbergt. Lokaal (o.a. in omgeving Nederweert) kan het cultuurland echter goed bezet zijn met roodborsttapuiten.

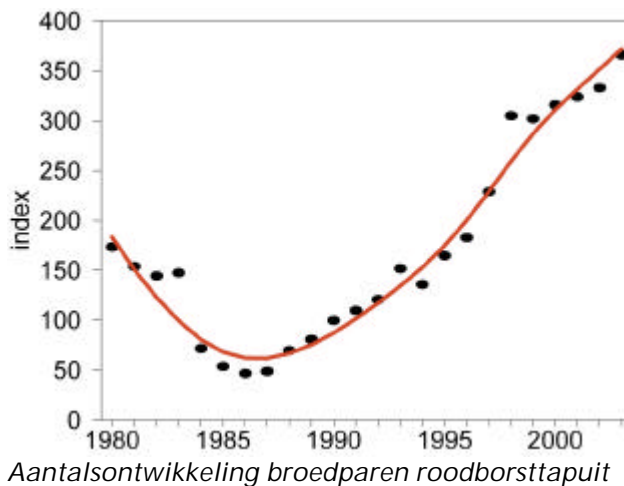

Verspreidingskaart roodborsttapuit

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: Sinds ongeveer 1975 heeft de roodborsttapuit een neergang meegemaakt met rond 1984 slechts 1600-2300 paren. Vervolgens heeft de soort vooral tussen 1995-2000 een verrassende comeback gekend. De huidige populatie telt 6500-7000 paren in 1998-2000 en overtreft die van 1975 (met 4100-5800 paren, mogelijk iets te laag geschat). Het verspreidingsgebied is echter licht verminderd (presentie -8%). In feite maskeert de aantalstoename grote regionale trendverschillen binnen Nederland. De soort is uitgestorven in grote delen van Zuid-Drenthe, Twente, de Achterhoek, het rivierengebied (exclusief Gelderse Poort) en Zuid-Limburg. Er zijn echter ook nieuwe vestigingen in vooral Laag-Nederland. Vergeleken met ca. 1960 zal het verschil in trends per streek nog opvallender zijn. Lokaal was de soort destijds zeer algemeen in agrarisch cultuurlandschap (o.a. in zuidoostelijk Noord-Brabant en Zuid-Limburg). De recente comeback in sommige gebieden ten spijt was de soort daar vroeger ongetwijfeld talrijker dan tegenwoordig. Anderzijds zijn er aanwijzingen dat de dichtheden van de roodborsttapuiten in duin-, heide- en hoogveengebieden (nu gewoonlijk veel dichter bezet dan cultuurlandschap) destijds laag waren. De soort is daar tussen ca. 1980-2000 sterk in aantal toegenomen en profiteert er van o.a. verrijging. De huidige landelijke aantallen nemen nog steeds toe. Het is onbekend of ze lager dan wel hoger zullen gaan uitvallen dan rond 1960. Voor een afname van de roodborsttapuit met meer dan 25% (die aanleiding zou zijn voor opname van de soort op de Rode Lijst) zijn er geen aanwijzingen. De gedeeltelijke overstap van een verspreid voorkomen in agrarisch cultuurlandschap naar geconcentreerd nestelen in natuurgebieden heeft de soort wel kwetsbaarder gemaakt voor (veranderingen in) het beheer van deze gebieden. Het

aandeel dat in natuurgebieden nestelt is binnen de landelijke populatie gestegen van 25% naar bijna 70% in 1973-2000.

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van de roodborsttapuit laat sinds 1981 (1981-2003) een sterke toename zien. Ook over de periode 1994-2003 vertoont de landelijke trend een sterke toename.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig

Tussen 1990-2000 heeft de soort regionaal, vooral in Noord-Brabant en Limburg, een verrassende comeback gemaakt. In heidegebieden en hoogveenreservaten bleven de aantallen een poos stabiel en namen ze vanaf 1985 sterk toe. Dit was een gevolg van veranderd terreinbeheer, vooral verwijdering van opslag en introductie van begrazing bevorderde de soort. In de duinen profiteerde de soort (tijdelijk?) van uitbreiding van struweel na het ineensinken van de konijnenpopulatie door ziektes.

Sinds 1973-1977 is het verspreidingsgebied van de roodborsttapuit met 7% afgenomen. In het totaal is de soort in 694 atlasblokken aanwezig, uit 227 verdwenen en in 172 atlasblokken verschenen. Vanaf 1980 heeft er een verschuiving plaatsgevonden in de verspreiding van cultuur naar natuurgebieden. In agrarisch cultuurlandschap namen de aantallen tussen 1980-1990 sterk af en verdween de soort over grote oppervlakten.

Beoordelingsaspect populatie: gunstig

Behalve in Zeeuws-Vlaanderen waren er tot voor kort nog maar weinig agrarische gebieden waar de roodborsttapuit stand hield. In de meeste natuurreservaten bleef de stand echter redelijk stabiel. Vanaf 1990 is er sprake van een sterke groei van het aantal broedparen, zowel in het agrarische gebieden als in heide- en duingebieden. De BMP-index van 1984-2002 vertoont een (significant) sterke toename (50-75% in 5 jaar) in de duinen, een matige toename (25-50% in 5 jaar) in heideterreinen en een zeer sterke toename (>75% in 5 jaar) in het agrarische gebied. De Nederlandse broedpopulatie telde in de periode 1979-1983 gemiddeld 2.000 paren en in 1999-2003 gemiddeld 6.800 paren, waarvan ongeveer tweederde in natuurterreinen.

Beoordelingsaspect leefgebied: gunstig

De achteruitgang van de roodborsttapuit in cultuurland heeft te maken met intensief grondgebruik. Door bespuiten en maaien verdwenen veel ruige hoekjes en verder is veel grasland omgezet in maïsvelden. Die zijn volstrekt ongeschikt als foerageer- of nestbiotoop voor de roodborsttapuit. Het bermbeheer, wel of niet maaien en spuiten in de broedtijd, is van grote invloed op de soort. In duinen en natuurgebieden is de soort gevoelig voor veranderingen in terreinbeheer. De roodborsttapuit gaat achteruit bij verbossing en te intensieve begrazing, en gaat vooruit bij tegengaan van verbossing en lichte begrazing.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: gunstig

De toename van de roodborsttapuit lijkt aan te houden. De soort begint op de hogere zandgronden ook het agrarische cultuurland te herkoloniseren, vooral in Zuid Nederland. Dit gebeurt onder andere vanuit natuurontwikkelingsgebieden en heideterreinen. Zulk herstel is vooralsnog uitgebleven in andere agrarische gebieden waar soortgelijke condities bestaan zoals in

het rivierengebied en de Achterhoek. Mogelijk is dit een gevolg van het ontbreken van bronpopulaties in de daar gelegen natuurgebieden. Het huidige beheer van duin- en heidegebieden (met lichte begrazing en tegengaan van verbossing) is ogenschijnlijk ten gunste van de roodborsttapuit. Bovendien schept lichte extensivering van grondgebruik in agrarisch gebied (met minder intensief greppelbeheer) nieuwe kansen. Een verdere toename lijkt daarom waarschijnlijk.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud van een populatie van ten minste 6.000 paren verdeeld over ten minste 20 sleutelpopulaties van tenminste 100 paren.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Voor behoud van het huidige populatieniveau zijn > 6.000 paren nodig, verdeeld over > 20 sleutelpopulaties van ieder ten minste 100 broedparen. Daarnaast hoort er voldoende geschikt broedgebied te zijn waarbij voldoende nestgelegenheid en een ruim voedselaanbod van belang zijn. Verder is voortzetting nodig van het huidige extensievere beheer van randen-, berm- en slootkanten in het agrarische gebied, alsook van het beheer van duin- en heidegebieden met het open houden van terreinen door extensieve begrazing en tegengaan van verbossing. Een verdere toename van de soort lijkt waarschijnlijk doordat de huidige beheerstrategieën van duin- en heideterreinen gunstig zijn voor de roodborsttapuit. Ook is een verdere uitbreiding in agrarisch cultuurland van het rivierengebied en de Achterhoek te verwachten.

Oordeel: gunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	matig ongunstig	gunstig
Populatie	zeer ongunstig	gunstig
Leefgebied	zeer ongunstig	gunstig
Toekomstperspectief	zeer ongunstig	gunstig
Eindoordeel	zeer ongunstig	gunstig

6. Bronnen

- Agatha, Br., 1961. De Roodborsttapuit (*Saxicola torquata rubicola* L.), een onderzoek naar zijn leefwijze en broedbiologie. Publ. Natuurhist. Genootschap LimburgXII: 97-175, Maastricht.
- Castelijns, H. & van Weststrienen, R. 1994. De Roodborsttapuit *Saxicola torquata* in Zeeuws-Vlaanderen: status aparte? Limosa 67: 101-108.
- Hustings, F. 1986. Veranderingen in de stand van de roodborsttapuit *Saxicola torquata* in 1970-84. Limosa 59: 153-162.
- Veenstra, B. & Geelhoed, S.C.V. 1997. Aantalsontwikkeling van broedvogels in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland (1952-96). PWN Bloemendaal.